

„Postižení“, „hendikepování“, „invalidní“ v období státního socialismu

Politiky, praktiky, zkušenosti

Výzva autorům a autorkám k zasílání příspěvků

Téma tělesné či mentální jinakosti se na stránkách *Soudobých dějin / CJCH* doposud objevovalo spíše okrajově. Přitom práce, které na tomto poli v souvislosti se státním socialismem vznikly (viz níže), jasně ukazují, že mohou významně obohatit poznání socialistických režimů a společenských interakcí v jejich rámci i již etablovaná *disability studies*.

Politika státního socialismu vůči „postiženým“ nesla řadu společných rysů napříč východním blokem, zejména důraz na výsadní roli státu při definování práv, potřeb i poskytování péče. Postupné vytěšňování tradičních charitativních a jiných pomáhajících organizací vytvořilo mezi jednotlivci, rodinami a neformálními podpůrnými sítěmi na jedné straně a státem řízenými institucemi na straně druhé vakuum. Navzdory oficiálním deklaracím o rovnosti a sociálním zajištění byly služby poskytované státem nedostatkové a ústavní péče vedla často k izolaci a segregaci – v rozporu s deklarovanými ideály integrace, humanismu a solidarity, které ve studenoválečném souboji ideologií měly socialistické státy odlišovat od nelítostného a asociálního kapitalismu. Zvláštní důraz byl kladen na práci jako nástroj rehabilitace a sociální integrace, ale i jako povinnost vůči kolektivu; kategorizace „invalidity“ byla přímo odvozena od míry pracovní (ne)schopnosti.

V jednotlivých státech docházelo v průběhu času k drobným posunům, korekcím systému, přehodnocením. V Československu můžeme například od druhé poloviny padesátých let pozorovat hromadný návrat řádových sester do sociálních služeb, odkud byly předtím státem vytlačeny, v šedesátých letech veřejnou kritickou diskusí nad neutěšeným stavem sociálních ústavů, posléze zaváděním komunitních prvků do ústavní péče, debaty o lidských právech a inkluzi, které připravily půdu pro reformy sociálního systému po roce 1989.

Redakce časopisu *Soudobé dějiny* vyhlašuje výzvu autorkám a autorům k zasílání článků pro tematický blok věnovaný tomuto fenoménu v období od druhé světové války po transformaci devadesátých let ve střední a východní Evropě; časové, geografické i intersekcionalní přesahy vítány.

Příspěvky se mohou zaměřit na tato témata:

- Politiky socialistických států vůči tělesné či mentální jinakosti v nejširším smyslu slova (legislativa, definice, klasifikace, instituce a jejich proměny)
- Reforma systému sociální péče po roce 1989: kontinuity a diskontinuity přístupů, změny legislativního a institucionálního rámce, rekonceptualizace subjektů a objektů péče
- Práce, produktivita a občanství: integrace a exkluze na trhu práce
- Alternativy státní péče: rodina, neformální sítě, svépomoc
- (Trans)nacionální perspektivy: přenos politik, mezinárodní spolupráce uvnitř i vně socialistického bloku, vzájemné výměny a zapojování do mezinárodních institucí
- Mediální, propagandistické a umělecké diskurzy a reprezentace tělesné či mentální jinakosti
- Žitá zkušenost aktérů: analýza egodokumentů, pamětí, biografických rozhovorů
- Expertní vědění: lékařské, psychologické, pedagogické, kriminologické či jiné diskurzy a jejich praktické důsledky
- Paměť a dědictví: reflexe socialistické zkušenosti po roce 1989

Rukopisy v češtině (po dohodě i v angličtině) **v rozsahu 20–45 NS** zasílejte prostřednictvím [elektronického redakčního systému](#) časopisu **nejpozději do 28. 2. 2026.**

Literatura:

- KOLÁŘOVÁ, Kateřina – WINKLER, Martina (eds.): *Re/imaginations of Disability in State Socialism: Visions, Promises, Frustrations*. Frankfurt am Main, Campus Verlag 2021.
- MCCAGG, William O. – SIEGELBAUM, Lewis H. (eds.): *The Disabled in the Soviet Union: Past and Present, Theory and Practice*. Pittsburgh, University of Pittsburgh Press 1989.
- MLADENOV, Teodor: *Disability and Postsocialism*. London, Routledge 2019.
- PRESBER, Wolfgang: *Rehabilitation in der DDR 1957–1984*. Berlin, M. E. M. Verlag 2001.
- RASELL, Michael – IARSKAIA-SMIRNOVA, Elena (eds.): *Disability in Eastern Europe and the Former Soviet Union: History, Policy and Everyday Life*. London, Routledge 2014.
- SHAW, Claire L.: *Deaf in the USSR: Marginality, Community, and Soviet Identity, 1917–1991*. Ithaca (NY), Cornell University Press 2017.
- STASIAK, Marcin: *Polio w Polsce 1945–1989: Studium z historii niepełnosprawności*. Kraków, Universitas 2021.
- SHMIDT, Victoria (ed.): *The Politics of Disability in Interwar and Socialist Czechoslovakia. Segregating in the Name of the Nation*. Amsterdam, Amsterdam University Press 2023.